

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 38 (8674)

21 СЕНТЯБРЬ

2017 йыл

КИШИ ЮМА

КЫРК КИЙИК АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

Кутлаймыз!

РОССИЯ ЯЗУВШЫЛАР ЭМ ЖУРНАЛИСТЛЕР СОЮЗЛАРЫНЫНЪ АГЗАСЫ, ДАГЕСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫНЪ АТ КАЗАНГАН
МАДАНИЯТ КУЛЛЫКШЫСЫ МАГОМЕТ-АЛИ ХАНОВ КЫРК КИЙИК АЙЫНЫНЪ 24-нши КУЪНИНДЕ 55 ЯСКА ТОЛАЯГЫ МАН

Оърметли Магомед-Али Юнус увылы!

Коъп йыллар узагына сизинъ ис аьрекетинъиз «Шоъл тавысы» республикалык газетасы ман байланыслы. Сизинъ акыллы, кызыклы, халкка ювык макалаларынъызды аьр бир окувши куътеди эм суыйип окыйды. Ногай маданияты эм адабиятыннъ, район эм республика, савлай ногай хал-

М.Аджеков,

«Ногайский район» МР аькимбасы.

Р.Насыров,

«Ногайский район» МР Депутатлар йыйынынынъ председатели.

кынынъ оърленуьвине сизинъ эткен косымнынъиз бек баа. Сизинъ йогары художестволык, терен маънели поэзия эм проза шыгармаларынъыз аьдемлердинъ коънъилине етип, олардынъ дуныя карасларынна ийги себеп этедиленер. Оьзинъиздинъ коъпыйлык намыслы исинъиз, сайлаган кеспинъ-

изге алаллыгынъыз эм патриотлыгынъыз бан Сиз оьсип келеяткан яс несиллерге де ийги коьрим боласыз. Сизди ак юректен 55 яска толувнынъиз бан кутлаймыз, оьнер аьрекетинъизде коънъил коьтерилис, уьйкен бийкликлерге етискенди, яшавда онъайлык, наьсип эм узак оьмир йораймыз.



Сизди келеяткан мерекенъиз бен кутлаймыз. Ак юректен сизге ден савлыкты, наьсипти йораймыз. Сизинъ этетаган «Шоъл тавысы» республикалык газетасынынъ ис коллективи.

Сыйлы Магомед-Али Юнус увылы!

куллыгынъыз бизим элимиздинъ, соннынъ ишинде республика, район оърленуьвине де бек пайдалы. Сизинъ калеминъиз астыннан шыгатаган асарлар яслардынъ патриотлык тербиясына уьйкен косымын этеди, анъ салынып, йырга айланган ятлавларынъыз, несилен-несилге коьшип, занъырап, йырландылар. Сизинъ хабарларынъыз халкымыздынъ келеектегисине эс беруьв-

ди талаплайды, дуныяда оьзине келисли орынды тутпага шақырады.

Аьдем яшавында маънели куьнлердинъ бириси – тувган куьн. Сол куьнди сизге янынъызга якын кардаш-ювыкларынъыз бан, ис йолдасларынъыз бан йылы аьлде йолыкканды йораймыз. Бу куьздинъ сабыр, сизинъ каьмбил касиетинъиздей, куьни сизге тек куваныш аькелли, алдыдагы яшавга дем берсин.

РАЙОН АДМИНИСТРАЦИЯСЫНДА

Онъайлы яшавды туьзер ниет пен

Район администрациясында юмадынъ басланувы ман, аьр дуйсемби куьн, район активи йыйналып, аппаратлы йыйын озгарылады. Бу куьнги йыйында бас сорап – налоглар акында эди.

Йыйынды оьзининъ соьзи мен» Ногайский район» МР администрациясынынъ экономикалык боьлигининъ етекшининъ исин юритувъишиси Р.Сеитова ашты (оннынъ доклады толы кепте газетадынъ эндиги номеринде баспаланаяк). Оннынъ докладаына коьре, «Ногайский район» МР аькимбасы М.Аджеков та оьз ойлары эм бар информациялары ман боьлишти.

– Налоглардынъ тоьленмейтаганы бизим экономикалык оърленуьвимизде аян сезиледи. Тез арада налогларды тоьлемейтаганларды белгилев ниет пен комиссия туьзилинеек. Солай ок районимыз бойынша 77 кошаралар бар, сонда аз дегенде эки аьдем куллык этеди, олар уьшин де налоглар тоьленмейдилер. Автокоьликлерди де ягарлык пан канагатлайтаган район япсарларында сегиз заправкалар бар. Олар болса, аьр ай сайын 4 мынъ маьнет акшадан тоьлейдилер, сол бек куьлкили сан тувыл ма, – деди ол.

Оьткен юма ишинде

«Ногайский район» МР аькимбасы М.Аджеков Дагестан Республикасынынъ бир неше министрлери мен, вице премьерлери мен, районимыздынъ социал-экономикалык аьллерин ийгилендирер мырад пан йолыгысканы акында йыйылганларга билдирди.

Йыйыннынъ барысында йол сораплары да коьтерилдилер. Олай дегенимиз, Зеленокумск, Степное, Коясула эм Терекли-Мектеб тез арада федераллык трасса болмага болады. Солай болганда, М.Аджековтынъ ойына коьре, бизим де социал-экономикалык аьллеримиз ийгиленмеге мырсат бар.

Терекли-Мектебтинъ А.Асанов эм Эдиге атындагы орамларындагы йоллардынъ осал аьллери акында да соьз коьтерилди. Бу сорап бойынша Ногай «ДЭП-29» етекшиси С.Валиев соьйледи.

– Сол орамлардагы йолларда курылыс ислерди юритуьв бизим борышмыз тувыл, неге десе тендерди тав яклардан йол курылыс пан каьр шегетаганлар утканлар, – деди ол.

ОМВД етекшиси А.Койлубаев янъыларда Червленные Буруны авыл ериндеги АОЗТ конторасында от туьскени эм сол ис бойынша тергев-

лер юритилетаганы акында билдирди. Бу куьнлерде, оннынъ билдируьвлерине коьре, бухгалтерлерден сорап алынады, АОЗТ етекшиси байланыска шыкпайды.

«Село Терекли-Мектеб» СП МО аькимбасы З.Аджибайрамов тез арада басланаяк аьскерге шақырув кампания акында айтты. Оннынъ соьзине коьре, оьткен йыл бизим районимыздан аьскер сырасына тек 8 яслар алынганлар. Ол бизге бек аз сан. Бу сорап коьтерилген шакта, «Ногайский район» МР аькимбасынынъ орынбасары Б.Ярлыкапов: «Тез арада Тарумов ериндеги военный комиссариаттынъ етекшиси бизге шақыртылаак эм яслардынъ аьскер сырасына шақыртылувы уьстинде соьйленеек», – деди ол.

Йыйыннынъ барысында ийги оьзгерис те болды. «Яслык» яслар орталыгыннъ етекшиси Сафар-Али Сарсеевтинъ «Ногайский район» МР Дагестан Республикасынынъ Сырт территориаллык округында туристлик аьрекетти уйгышлап Биринши республикалыкконкурсындабелсенли катнасканы уьшин, ДР туризм бойынша министри Р.Закавовтынъ атынан Сый грамота тапшырылды.

Г.САГИНДИКОВА.

ИЛМИ ТЕРГЕВЛЕР

Археологлар – Ногай шоьллигинде

Эки йылдынъ артында газетамызда билдиргенлей, Ногай районуна Москвадан янъыларда белгили россия аьлим-археологы, Россия Илми Академиясынынъ археология институтыннъ уьйкен илми куллыкшысы Владимир Юрьевич Малашевтинъ етекишлиги мен казув ислерин юритуьв уьшин айырым археологлар экспедициясы келген.



Ногай районунынъ ерлери бурынгы оьмирлерден алып аьлемет коьшпели шоьл йорыгын юриткен яшавшылар ерлери деп дуныя тарихинде белгили. Болса да солар илми ягыннан осал тергелген яде тергелмеген ерлер деп саналады, неге десе коьплеген мынъ гектар майданлары болган район ерлеринде археологиялык казув ислери не патша, не совет заманларында юритилмеген.

Ногай шоьллигин илми яктан тергевлерге биринши абытлар 1990-ншы йылларда район уьлке танув музейининъ директоры Каирбек Бальгишиевтинъ баславы эм аьрекети мен этилинген. Бас деп 1993-нши йылда районга Москвадагы Куьнтувар музейининъ бас илми куллыкшысы, тарих илмилер кандидаты Владимир Александрович Кореняко-

лиги мен баслапкы илми ислери оьткерилди. Сол йыл аьлимлер район ериндеги бурынгы оьликлерде болдылар. Соннан 2 йыл оьтип, 1995-нши йылдынъ июль айында сол ок В.Коренякодынъ басшылыгы ман алдынгы Ногай район администрация етекшиси Аскер Мусаевич Аджиевтинъ коьмеги мен (Алла ога тынышлык берсин) районда биринши кере археологиялык казув ислери юритилди. Сол йыл ол замандагы «Карасув» совхозынынъ эгин кырларында орынласкан бир эски тоьбе казылды. Оннынъ астыннан табылган бурынгы алатлар сапаты ягыннан бай болмаса да, тувган еримиздинъ тарихин тергевге заьлимдей косымын эттилер.

(Ызы 2-нши бетте).

Суьвретте: археологлар казылаак ерлерге белгилер саладылар.

ИЛМИ ТЕРГЕВЛЕР

Археологлар – Ногай шоьллигинде

(Басы 1-нши бетте).

В.Малашев пен бирге экспедиция сырасында тагы да 5 аьдем бар. Олар: Москвадагы РАН этнология эм антропология институтынын куллыкшысы, тарих илмилер кандидаты Сергей Фризен, РАН Дагестан илми орталыгынын тарих, археология эм этнография институтынын уйкен илми куллыкшысы, тарих илмилер кандидаты Артур Таймазов, Махачкаладагы НПЦ туризм эм краеведение илми куллыкшысы Кыдырали Шаушев, Шешен Республикасынын Илми Академиясынын гуманитарлык тергевлер институтынын илми куллыкшысы Магомед Тангиев, РАН ДНЦ тарих, археология эм этнография институтынын аспиранты Мурад Сайпудинов эм Ногай уьлке танув музейининь директоры Каирбек Бальгишиев.

Буюгуьнлерде археологлар Таьтли-Булак авылынынь кубыласында (Терекли-Мектеб – Кизляр автойолдан 1 шақырымдай ерде) орынласкан кишкей тоьбелерди казып баслаганлар. В.Малашевтинь айтувы ман, аьвелде В.Кореняко, ол оьзи де Европа шоьллеринде оьмир суьрген эрте коьшпели яшавшылары ман кызыксынганлар. Сол себептен бу белгиленген ерлерде казув куллыкларын юритуьв илми ягыннан дурыс деп саналады. Бу ерлер казув ислери уьшин аьли муннан 2 йылдынь артында айырылып алынган эдилер.

– Меним ойыма коьре, бу ерлерде коьшпели шоьл яшавшылары бизден 2 мынь – 1,5 мынь йыллар артта яшаганлар. Дурыс заманын казув ислери кутылган сонь айтармыз. Сол заман бизге коьп затлар белгили болар эм солар ман газета окувшыларын да таныстырармыз, – деп куьлемсирейди В.Малашев. – Бу ерди казып биткен сонь, Терекли-Мектеб авылдынь куьнтуварында ерлескен бир кишкей тоьбеди де казаякпыз. Бизим исимизди бу йол экспедициямызга С.Фризеннинь косылганы енйиллетеди, ол палеоантрополог, табылган суьеклердинь кайзаман коьмилгенин, эр яде кыскайклы, кайсы расадыкы экенин белгилеп айтады.

В.Малашев оьзи – 9 тарих монографияларынынь авторы. Солардынь ишинде айлак та «Кубыла Приуралье шоьл яшавшылары соньгы сарматлар заманларында» («Куьнтувар адабияты», 2008 й.), «Сырт Кавказдынь орталык районларындагы эрте аланларынынь эстеликлери» («Таус», 2009 й.), «Куьнбатар Каспийдеги маскутлар эли» («Мавраевь», 2015 й., бу китапти ол РАН ДНЦ етекшиши Муртуз Гаджиев пен бирге шыгарган) китаплери белгили.

Казув ислери В.Малашевтинь карыжлары аркасы ман оьткериледи.

М. ХАНОВ.

РФ ПРЕЗИДЕНТИНИНЬ МАЙ УКАЗЛАРЫ

Салынган борышларды толтырмага тийислимиз

Яньыларда Дагестан Республикасынынь Оькиметининь Председатели Абдусамад Гамидовтынь етекшилиги мен патшалык социаллык политикасы, ДР ериндеги ЖКХ патшалык информациялык тармагы, солай ок сакат аьдемлерди ис пен канатгав оьлшемин арттырув эм социаллык коьмеклерин беруьвдинь сапатына биревге де бойсынмайтаган белги беруьв тармагын кеплендируьв яктан РФ Президентининь 2012-нши йылдагы май айындагы указларын яшавга шыгарув соравлары бойынша кеньесуьв озгарылган.

Кеньесуьвди аша келип, республика премьер-министри ойласувга шыгарылган сорав Дагестан Аькимбасынынь байыр тергев астында туратаганын эм баьри оьлшемлердеги ис аьрекетининь бас йолы болатаганын эске салды.

«Бу йылымыздынь республикалык бюджетинде кыйын акты оьстируьвге 697 миллион 986 мынь маьнет акша карыжлары салынган. Оннан баскалай, оптимизация бойынша бир неше шаралар юритиледи, сонынь тамамында 2017-нши йылга кыйын ак бойынша индикативли коьрсетимлерге етиспеге каралады. Эсте тутув керегеди, уьстимиздеги йылымыздынь ярым йылынынь сырагылары бойынша республикадагы наемный куллыкшылардынь орта кыйын акы прогноз бойынша 16877 маь-

нет болмага керек болса, 17728 маьнетке дейим етискен. Сол себептен бу саннынь беркитилген коьрсетимлерди толтырувга эткен косымын ойласып карав керегеди», – деген Абдусамад Гамидов.

Оннан баскалай, ДР Оькиметининь Председатели РФ Президентининь Указы ман коьрсетилген бюджет тармагынынь куллыкшылар категорияларынынь кыйын аклары бойынша 12 целевой коьрсетимлерден белгиленген оьлшемге 6-вы бойынша тийисли кадерге етисилгенин айырып айткан.

«Соны ман бирге школага дейимги билимлендируьв учреждениелерининь педагогика куллыкшылары бойынша целевой индикатордан кери калувы 5,1 процент, киши медициналык персоналдыкы – 6,5 процент, учреж-

дениелер куллыкшыларындыкы – 8 процент болады. Сол ок заманда орта билимлендируьв учреждениелер педагогика куллыкшыларынынь, производстволык окытув усталарынынь эм преподавательлерининь кыйын аклары бойынша беркитилген целевой индикаторлардан артык йогары коьрсетимлерге етисилген.

Аьллер енйиллерден тувыл, болса да биз баьримиз де бирге социаллык аьлимиз эм бизим гражданлардынь яшав оьлшеми уьшин яваплымыз. Бизим ниетимиз – алдымызга Россия Президентинь эм элимиздинь Оькимети мен салынган борышларды толтырмага амал бере-таган дурыс йолларды бирге косылып аьзирлев», – деген ДР Оькиметининь етекшиши.

Кеньесуьвде ДР финанслар министри Юнус Саадуев, ДР патшалык турак уй инспекциясынынь начальниги Али Джабраилов, ДР ис эм социаллык оьрленуьв министри Расул Ибрагимов, ДР Оькиметининь биринши вице-премьери Анатолий Карибов эм баскалар катнасканлар эм оьз ойлары ман боьлискенлер.

27-нши СЕНТЯБРЬ – ТЕРБИЯЛАВШЫЛАР КУЬНИ

Ярасыклы тил – ишки дуьняядынь байлыгы

Балалар бавы – куьн саьвлесининь булагы, саьбийлердинь кызыклы ойынларынынь ошагы болады. Мунда бир аьлемет ава, коьз алдыньда туьрли туьслер, бир-бириннен ярасык, ама оьз баскалыклары ман, кылыклары ман балалар. Соларды соьйлеп, ясап, бояп уьйрететаган тербиялавшылар. Йыл ишинде солар да кеспилик байрамларын белгилейдилер. Сол байрам алдында биз Терекли-Мектебинь «Юлдыз» балалар бавында конакта болдык. Бизди оьзининь йылы куьлемсиревинь мен, юмсак соьйлеви мен конаксуьер Солтанат Телемишева йолькты. Ол оьзининь тыпак ис коллектив акында тек ийги соьзлер айтады.

– Меним ис йолдасларымнынь аьр бириси тийислисинше оьз куллыгын юритип болады, аьр бири-си оьз ериндеги аьдем. Оьзининь кеспилик усталыгы ман аьрекетин бардырады логопед Сабира Явгайтар кызы Картакаева. Ол бизим районымызда биринши болып, логопед кесписин байырлаган хатын. Сабира касиетине коьре де бек ийги, аьр тилекке табылатан аьдем, – дейди балалар бавынынь етекшиси Солтанат Сталинбек кызы.

Сабира Явгайтар кызы Картакаева «Юлдыз» балалар бавында 22 йылдан бери ислейди. Сол йыллар ишинде ол оьзин куллыксуьер, билимди, аьр дерисин кызыклы этип берип болатаганын коьрсетип келеди. Оьзи профсоюз организациясынынь да етекшиси болады. Ол аьр бир байрамды кызыклы эм завыклы озгарувга оьз куьшин салып келеди.

Сабира балаларды бек суьеди. «Олар ман куллык этуьв бек сейирли», – дейди ол.

Сабира Картакаева бизим рай-



онымызда бириншилердинь бири-си болып, аьли оьзи бардыратаган кеспиди алган.

– Мен бу кеспиди алувымынынь да оьз хабары бар. Мага бу кеспиди сайлавыма анам себепли болган демеге де болады. Меним анам окытувшы болып коьп йыллар ислеген. Онынь балалар ман катнасы коьз алдымда оьтип, сол кеспиге суьйимимди оьстирди. Мен Махачкаладагы педагогикалык университетининь школага дейимги факультетининь коррекционлык педаго-

гикасынынь боьлигине окымага туьстим. Мен окувга туьсетаган 90-ншы йылларда сол боьлик яньы ашылган эди, – дейди Сабира.

Сабира йогары окув ошагын уьстинликлери окып битиргеннен сонь ис аьрекетин баслаган «Юлдыз» балалар бавында, аьли де бир авыстырмай сонда куллыгын юритеди.

– Эгер тербиялавшыларда бир-бирисиннен сулып алмага мырсат болатан болса, менде сондай мырсат йок, меним оьзиме оьз

яньылысларым уьстинде ислеп, ой-токтастар этпеге керек болады. Ис аьрекетим бойынша осал соьйлейтаган балалар ман куллык этпеге туьседи. Аьли яньы технологи-ялар заманы. Элбетте, коьп ийгиликлери де бар, ама балалардынь телевизор, телефон, планшетлер мен коьп ойнап олтырувларынынь зарары да бар. Балалар бир-бириси мен соьйленисли аз ойнайдылар, сол затлар тилдинь оьрленуьвинде де коьринеди, балалар оьз ойларын айтып болмайдылар. Эки тилде соьйлев де тилдинь оьрленуьвин буршавлыклар тувдырадылар. Сога коьре менде куллык аз тувыл, – деп куьлемсиреп хабарлайды оьз ис борышлары акында сулыплы, кеспиди логопед.

Сабира буюгуьнлерде оьз бактысына бек разы. Суьйикли кеспи эм ис орын, тыпак ис йолдаслар, онынь соьзине коьре, сол тыпаклык оны бир якка да йибермейтаганы да.

Сабира татым аьелдинь ошагын саклавшы болып, ярасык, нызамлы кызды да тербиялаган. Ол да оны буюгуьнлерде оьз уьстинликлери мен суьйинтеди.

Кызы Альбина Москва каласындагы Россиядынь патшалык геолого-разведочный университетин окып битирген. Ол кесписине коьре инженер-эколог.

Оьз кеспи куьнин Сабира ис йолдаслары ман, балалар ман йольгадады.

– Кеспи байрам алдында аьр бир ис йолдасыма ден савлык, шыдамлык, татымлыкты йорайман, – дейди ол.

Аьр биримизге де кереги сол ден савлык эм татымлык.

Г. САГИНДИКОВА.

Суьвретте: Сабира Картакаева.

Ойлап шыгарылмаган ногай тарихлери

Бу ногай экспедициясыннан биринши тарих болады. Биринши тарих Раиса-анай акында. Россиядын тизиминде кишкей халк кайтип жайтаганан анъламага ушин бизге 14 куън ишинде 45 хабарласулар, 2000 суъвретлер этпеге туъсти.

Тилдинъ сакланувы, доънуъви, 5 субъектлер бойынша боълинуъви, бир халк болмага ымтылувы, акша казанув ниет пен алыс якларга кетуъви эм тувган шоолге ымтылувы – бу баъри зат та «Ойлап шыгарылмаган ногай тарихлери» деген циклда коърсетилгенлер.

Раиса-анайга конакка биз анъсыздан кирдик. Оны бизге Астрахань областининъ Растопуловка авылынынъ ясуъйкени деп айткан эдилер. Раиса-анай оззининъ 80 йыллык мерекесин янъыларда белгилеген экен. Ясына да карамастан, ол уйде шугыл юреди. Ол биз келгенлейин ок, уйининъ экинши шарлагына шавып коътерилип, астыга тоъсемеге деп туърли туъсли кумашлардан оз колы ман тиккен тоъсеклерди акеллип, бизди олтыртты.

– Эгер бизге кишкей яслы яде ясуъйкен аъдем конак болып келсе, биз сый этип астына сол тоъсеклерди тоъсеймиз, – дейди кыскайкы. Ясуъйкен кыскайкы бос заманында тоъсектен баска болып, ястыкка тыслар, сыпыра уъстине яювлар уста тигеди.

– Алдын алыги замандагы сатлык затлар йок эди. Куъндиз биз колхозда иследик, кешеден ап шырагын ягып, туърли затлар олтырып тигетаган эдик. Менде тигилген коъп затлар бар эди. Танъла олып кетсем деп, мен олардынъ баърисин де пайладым. Мага олар энди керекпееклер, – дейди Раиса-анай.

Раисадынъ оз ногай баскалыгы бар.

– Биз орыс, татар, казах тувылмыз, шынты ногай миллетли халк боламыз. Бизим оз аъдетлеримиз, тойларымыз, тилеклеримиз, оълиди йолга салувымыз да оъзимиздики, – дейди ол.

Согыс та, бузгыншылар да болды, еримизди де тартып алып, бизди есирге алып, коъплерди оълтирдилер, тири калганлар кайда болса да каштылар. Биз кишкей халк боламыз эм олар ер-ерде аз-аздан таралганлар. Эм буъгуънлерде биз оъзимизди Ногай халк деп оъктемсип айтамыз! – дейди ясуъйкен кыскайкы.

Бу баъри кыйынлыктар да ногайларды беркитти. Мундай аълде баска миллетлер берилип, доънип калаяк эдилер. Ногайлар бир де берилмейдилер. Сонда мен уйретуъв-

ге берилмейтаган халк белгиси – боъри айваны акында эсиме туъсирдим. Ол оълер, ама оъзин енъдирмеге бермес. Оъз миллетинъ янга якын эм оны бир зат пан да авыстырып, баскага усатып болмайсынъ.

Раиса кишкей янъылыслар йиберсе де, орысша соъйлейди.

Бириншилей, Раисага ногай тил – ана, тувган тили болады.

Экиншилей, ол авылындагы



баска балалардай болып, татар мектебинде билим алган.

Астрахань областинде 3 тюрк халклары жайдылар. Олар – казахлар, татарлар эм ногайлар боладылар. XX оъмирдинъ басыннан алып яшавшылардынъ язылувы бойынша саны туърленмей, йогарыдагы миллетлер коърсетилген йорыкта турадылар. СССР-дынъ курылувы ман власть етекшилери миллетерлик образованиелерин, айтпага, эгер халк буътин бир ерде яшаса, автономлык республикасын, областин, миллет округларын туъзип келгенлер. Эгер олар бир ерде буътин яшамаса, тек аз санлы яшавшылары ман авыллар болса, онда баслангыш билими орыс тилинде тувыл, ерли тилде берилген. Ногайлардынъ саны аз болганнан себеп, ногай эм татар тиллери кардаш тиллери болганы эсапка алынып, татар миллетининъ саны артканнан себеп, Астрахань областинде жайтаган ногайлар татарлар деп язылганлар.

Соъйтип, Раиса областътеги баъри ногайларындай болып, татар миллетли деп язылган, татар мектебинде сол ок тилинде билим алган.

– Етинши класска дейим биз орыс тилин билмейтаган эдик, етинши класстан сонъ орыс тилин уйренип басладык. Орыс тилинде ийги соъй-

леп болмайтаганым да сонынъ ушин болар, – дейди ол.

1980-нши йыллардынъ сонъында Астрахань областинде ногай халкынынъ яшавы оърленип баслайды. (Ол зат акында баска тарихте айтармыз). Ногайлар озлерин татар деп санамай, шынты ногай миллет этип сездилер. Баска миллет деп язылувы Раиса ушин бек авыр эди. Кыскайкы кишкей ятлавлар язып, калемин де

тебинде окыганлар. Ама анай мунъаймайды. Сол яслар тувган тилин де уйренерлер, ногайлар оз аъдетлерин тутатаганлар дегенин айтып, юрегин парахатландырады.

Раиса-анай биревдинъ тойына аъзирленеятырган аъсери эди эм ол ногай тойы акында бизге хабарлады. Онынъ айтувына коъре кызыклы баскалыктары коъп.

– Бириншилей, тойга 300-ден артык аъдемлер конак болып келеди. Баъри кардашларды, досларды, авылдасларды санасанъ, сол санга аъжейипсинмейсинъ. Сол зат байлыктан тувыл, солай болмага керек деген ой ман, бир аъелдей болып йыйналадылар. Коъплер баалык, авыр болады, дейдилер, амал йок, эгер оъмир бойы соъйтип тойшылап келген болсак, – дейди Раиса-анай.

Экиншилей, тойга коъп савгалар элтенген. Раиса-анай онынъ аъели атыннан береек савкатты бизге коърсетти. Ол бир неше дорбада туърли зияпетлер, ишимлик, уйшиликте кулланув алатлар, кийимлер, кол ман тигилген затлар барын коърсетти.

Уъшиншилей, тойга тамада шақырылады. Коъбисинше, яслардынъ тилеги мен тойды ногай тилинде миллет йырлары эм биювлери мен озгарадылар.

Раиса-анай да оз яслыгын эсине алады: – Аъвелгиде келиннинъ яшавы бек кыйын болган. Келин уйде баърисининъ де артыннан караган эм баъри уй ислерин толтырып келген. Кайынатасы эм кайынанасы турганша, баъри уй куллыктарын этип, ас асып, аклап, тазалап алган. Куллык коъп эди, эртеннен кешке дейим ислегенмиз. Буъгуънлерде коъп зат туърленген, яслардынъ яшаганын суъйип, коъп зат этиледи. Куъев кедединъ ювыкларына, ата-анасына ярайым деп, келин уъндемей турган. Болак келиннинъ ата-анасынынъ уйине келип, артыннан караганлар, эгер кыз уъндемей турса, ол тийисли келин деп билгенлер. Баърисинде де артык соъз яшавын бузады. Эгер туъскен келин яраса, оны уйге шақырганлар, сыпырады курып, оны ман разы экенин билдиргенлер. Сол зат келин эндиги келген аъдемлерди хош алып, йолга салып, бир зат айтпага болаягы акында билдирген, – дейди алыс яшавды эсине алып ясуъйкен анай. Ясуъйкеннинъ айтувы ман, ол куъевининъ уйкенлерине соъйлемеген.

– Тил суъексиз, билмей тийиссиз соъз авыздан шыгар, ясуъйкенди оъпкелетермен деп ийменгенлер.

Ногай маданиятынынъ айырым белгиси – тамга тукым, ырув болады. (Сол затлар акында айырым боъликте айтылаяк).

Тамга рун белгисине усайды. Ол халктынъ яшав-турмысында кенъ кулланылып келген. Тамгады малга, ер межелерин белгилегенде, ис эм уйшиликте пайдаланган савытына, кийимге салганлар. Аър бир ногай тукымынынъ оз байыр тамгасы болады. Раиса-анай сол яктан да шынты ногай болады.

– Аър бир ногайдынъ оз тамгасы бар. Мен оылгенде, сын тактама тамгамды салаяктар, – дейди ол.

Тек ясуъйкен несиллер тувыл, тамгады яслар да кулланыдылар. Айтпага, олар оз тукымларынынъ белгилерин мобиллык телефонларына, социаллык сетьлерде коърсетип саладылар. Тамга суъвретлери ябыстырув магнитлерде, коълик сиселеринде, ярасыклавларда йолыгады. Ногайлар жайтаган баъри регионларда, калаларда, авыл ерлеринде мен тамгалар барын коърдим. Тамга – ногай дуняасыннан айырылгысыз, баъри ногайлардынъ да аъдети болады.

Тез туърленип баратаган дуняада, заманлар оытип ногай маданияты йок болмага болар деген ой тувган ма экен, деген соравамы, ол булай деп явап берди: – Ногайда балалар тувганнан алып, ясуъйкенлерге сыйды, конакты сыйлап болуды коърип келедилер, бизим аъдетлеримизди биледилер, олар сол аъдетлердинъ арасында оъседилер, сонынъ ушин, ногай маданияты, аъдетлери йок болар деп санамайман, – дейди ясуъйкен кыскайкы.

Оннан сонъ биз атааналарымыздан аъдетлер акында сорамаганмыз. Олар коъп затлар билгенлер. А биз яс болганмыз, туърли туъсли кийимлер кийип, буъгуън биюв, танъла кино деп юргенмиз. Ама баъри зат та оытип кетти. Биз тарихимизди ата-анамыз кеткен сонъ баалаймыз. Ол зат мага танъла керегер ме экен деген соражды оъзимизге бермеймиз.

Ногайлар акында атам коъп йырлар, такпаклар, айтувлар билген. А мен яс болганман, мага сол зат керекпеген болар. Соъйтип яшав да кетти. Эндиги сорамага бирев де йок. Олар меним ата-аналарым, ясуъйкен кардашларым, ювыктарым кайтпаска кеткенлер, озлери мен баъри билгенин де аъкеткенлер. Эндиги олтырып оъкинемен. Эх, кайдай мен анъкылдак болганман, – дейди ясуъйкен кыскайкы.

СЕРГЕЙ ЧЕБАНОВ.
(Ызы болаяк).

ШАИР, ЖУРНАЛИСТ МАГОМЕТ-АЛИ ХАНОВКА – 55 ЙЫЛ

Калем йолдасымыз, белгили журналист, шаир эм язувшы, Россия Язувшылар эм Журналистлер союзларынын агзасы, Дагестан Республикасынын ат казанган маданият куллыкшысы Магомед-Али Юнус увылы Хановка 24-нши сентябрьде тувганлы 55 яс толады. Магомед-Али бизим коллективке келгенли 27 йылдан артты. Сол заман ишинде ол озининь журналистлик эм адабиат оьнерин кенъейтти, обстирди. Буьгуьнлерде ол газетамыздын эсли сулыплы куллыкшыларынын бириси, обткир калемли журналист эм шебер тилли язувшы. М-А.Ханов ана тилинде «Оьмирлер арасында» («Эпоха» издательствосы, 2005 й.), балалар уьшин «Эски данъыл» (Дагестан китап издательствосы, 2010 й.) поэзия эм «Дуныя-тегершик» деп аталган (Дагестан китап издательствосы, 2015 й.) проза йыйынтыкларынын авторы болады. Оьнер исинде етискен етимислери уьшин эки кере ДР Баспа эм коьлем коммуникациялар комитетининь эм быйыл ДР Баспа эм информация министрствосынын Сый грамоталары ман савгаланган.

Магомед-Али Ханов

«Караногай, коьк капынъды ашканда,
Коьнъилимди коьтердилер юлдызлар...»



* * *

Караногай, кайнап шыгып булыттан,
Коьз алдымда коьк туьтиндей тоьселдинъ.
Бирден энип ярыкларынъ ювыкта
Бийизинъде тоьс туьймедей илинди.

Караногай, коьк капынъды ашканда,
Коьнъилимди коьтердилер юлдызлар.
Биревиннен баскасына ушканда,
Тоьгилдилер юрегимнен коьп нурлар.

Караногай, сенинъ туьнги коьгинъде
Юлдызлардынъ арасында кеземен.
Кайдай уьйкен рахатлык бар озинъде
Йогарынънан оны куьшли сеземен.
2013 й.

Эски данъыл

(Баллададан уьзик)

Баьтирлер явга сайлансын!..
(Халк фольклориннен)
* * *

О, сиз, аьли шоьл согысын билмейсиз
Эй, палванлар, тувган ердинъ диреги!
Белинъизге берк кылышлар илмейсиз,
Бурынги юрт бузылган ды энди...

* * *

Авлагымнынъ алысында бар бир эл,
Ол туьзилген савлайы да сагыннан.
Бирер шакта онда эсер даьыл ел,
Баска куьнде кулак тынар тынлыктан.

Эски данъыл озган данъкты эскерип,
Уянады мынъ йылдагы уйкыдан.
Тувра коькке мунълы муьйиз коьтерип,
Ойнайды ол ызын алып заманнан.

Коькирекке киедилер куьбелер,
Аьскеришлер ер астыннан шыккандай.
Атларына таадылар ювенлер,
Яркыратып тап юлдызлар яккандай.

О, бу эски данъылымнынъ куьнлери!..
Бир-бирине карсыласып узактан.
Туьзиледи эки аьскер куьплери,
Эки аьскер – бир-бирине хас, душпан.

Туьзиледи уьйкен урыс танъында,
Аьскеришлер: яслары эм карты да.
Яявлары токтайбылар алдыда,
Атлылары тизиледи артында.

* * *

Аталардан нарт аьдетлер коьп калган,
Кешир ерим, мен мутканман оларды...
Тек артымда Уллы шоьлим дуьлаган,
Эске салып эрлик акта йырларды.

Арт ягымда Уллы шоьлим эткен той,
Оьзимди де той ишинде коьргендей.
Тек алдымда тар сокпаklar, терен ой,
Йылкы кимик йыллар кырда оьргендей.

Арты ягымда Уллы шоьлим занъырап,
Не бек эски энген суьлдер-суьврети!
Буьылдым ок, ол да соьнер яркырап,
Туьнги юлдыз танъга синъип тез кетти...

Элим бар деп топыракка энъкейип,
Мен алавын ата юрттынъ сезермен.

Шум ериннен шувылдаган Мананга
Ат уьстинде алты ай юрип етермен.

Биз кайда да ногай туьвил шоьлликсиз,
А тарихте Уллы шоьллик – оьлимсиз!..
2010 й.

Тувган уьйим

Тувган уьйим – терезелер, камыслар,
Бебей куьлким тоьгеректе сакланган.
Язлыктагы шыкпап ямгыр тамшылар,
Кайдан, кайдан мени сага шақырган.

Мен акырын якынлайман уьйиме,
Туманлар ман босаганъа минемен.
Терезенъде танъ ойнаса суьйинип,
Аьруьв туьслер коьресинъ деп билемен.

Капы ашып мен карайман сагынып,



Балалыктынъ кенъ базарын коьремен:
Беркимеген абытларымды алып,
Мен анама кушак яйып юремен...

Язлык, яслык, биз йырлаган йырлардай,
Агып кетти куьмис йылга алыска.
Эсте калды шешекейли кырлардай,
Бибей шагым эш кайтпайды даьыска.

Суь ишинде ягалардай елпилдеп,
Тувган уьйим туьслериме энеди.
Кешики коькте ак юлдыздай куьлпилдеп,
Кайдан узак мага савъле береди.
1990 й.

Ворскла ягасында

(«Эдиге эм Витовт» деген поэмадан уьзик)

Танъ ман бирге мунълы муьйиз ойнады,
Тез тургызды Эдиге озь аьскерин.
Ер-ери мен сыраларын онълады,
Тергеп шыкты ялгыз озьзи ол баьрин.

Шоьл уьстинде туваяткан язгы куьн,
Исси урыс болаягын билдирди.
Тек Эдиге маскара ман баслап уьн,
Палванларын саркылдагып куьлдирди.

Аьрекетлеп шоьл аьскери тизилди,
Сыралары кетти неше шақырым!..
Хабар, куьлки бирден энди уьзилди,
Кыска кепте эмир айтты озь сырын:

– Коьп согыслар эм урыслар коьргенмиз,
Биз тувганмыз капысында кавгадынъ.
Неше кайта согысып та оьлгенмиз,
Юртымызга ябып йолын явлардынъ.

Эм буьгуьн де, дослар, сизге сенемен,
Аьзиз бизим ана Эдилден эректе.
Артымызда – уллы шоьллер, билемен,
Аьр кимде де тувган ери юректе.

Артымызда – ян эндирген Ногай юрт,
Тандыр оты, тапкан ак шаши аналар.
Бизим уьшин олар энъ де бийик суд,
Карайдылар буьгуьн картлар, балалар.

Карайдылар явга Элди берме деп,
Биз Ворсклада коршалаймыз баьрисин.
Биз Ворсклада коршалаймыз ерим деп,
Уллы шоьлдинъ шешекейли ийисин!

Эрлер, эрлер, бакты куры бу туьвил;
Байлык йыйнап, бала кимик шатланган,
Эрлер, эрлер, шынты увьыл – сол увьыл,
Кыйын куьнде Эли уьшин атланган.

Авылынынъ шетине яв келгенде,
Алып колга ол алдаспан кылышын.
Явга карсы каты явап бергенде,
Эркин алар ата юрты тынысын.

Етпесе де эгер куьши зуьлмыга,
Аталардынъ нарт аьдети булайдыр:
Яв астында япырылып калганнан –
Карсы алдында капын куйган колайдыр!..
2010 й.

Сен – аткан танъ

С.Батыровка
Суь ягада ясыл талдай ян-яс кыз,
Эндиги де сен келер деп карайды.
Ваьде оьтти, оьтти яз эм куьнъирт куьз,
Мунълы коькек коьп йылларды санайды.

Сен – аткан танъ, куьнтувардынъ савълеси,
Космос ярып, коьк юлдыз бан коьринген.
Бийикликтинъ куьдиретли сен кусы
Оьрден ерге оьрип енъил тез туьскен.

Сен язлыкты яркыратып, ювенлеп,
Етип алып, тувган ерге келесинъ.
Ак булактан суьды тасып куьенлеп,

Куьндей яйнап, суь ишинде куьлесинъ.

Кушак яйып тувган уьйдинъ капысы,
Неше йыллар сени саклап сагынган.
Азбарынъда балалыктынъ даьысы:
«Сен кайттынъ ма, аявълым?» – деп сораган.

«Мен кайттым!» – деп яваплайсынъ янъыдан
Яслыгынъ ман йолыгысып бек исси.
Карт тереклер суьйинишли тагы да,
Бу куьзди бузып болмас бир киси!..

Сен – маьлиек, ак шешектей ак шашлы,
Туьрли туьсли бояклар ман коьлынъда.
Бири – куьнак, экинииси – коьзяслы,
Суьвретлеринъ оьмирлердинъ бойында.

Суьвретлерде – тувган орам, кыр ошак,
Тезек кызув юлдызлардай коьгерген.
Алтын ананъ оьтпек салып бек юмсак
«Сен калай бек оьскесинъ!», – деп суьйинген...
2011 й.

Замбы*

Язгы куьннинъ оты соьнди далада,
Кешики танънынъ яркырады шалгысы.
Ызгы савъле коьп куьрести данъылда,
Ушкын болып келди сама калгысы.

Энъ биринши оьр коьринген юлдыз бан,
Сыбызгысын замбы алды коьлына.
Юрегиме тийген йылы ызы ман,
Бу айваннынъ мунъы конды йолыма.

Шоьлде туьннинъ сыр-сыбыры тыйылган,
Анъ пьесады тынълайдылар акырын.
Ерден коькке замбы сеси яйылган,
Танъга дейим, тап неше юз шақырым...
2009 й.

Замбы – орысша сверчок.

Алыс якта

Алыс якта коьк салкынлар саркканлар,
Калай узак болмаганман мен онда.
Ак булытлар ак куьлардай калкканлар,
Ойлар туьвып, оьткен йыллар акында.

Алыс якта бир кишкей уьй коьринген,
Босагада – ян-яс атам эм анам.
Азбар толып куьн савълеге коьмилген,
Ак тереклер шувылдаскан алыстан.

Кийгизлерге синъген онда эртеги,
Мысык калгып, юмсак йырын йырлаган.
Савълелердей энген йыллар керидеги,
Кызыл яллы дуьв куьлынашак ойнаган.

Бав ишине синъген онда курткашык,
Тоьгерекке тоьгип юлдыз ийисин.
Бутакларда конъыравдай танъгы шык,
Занъыраган шашып шапълы куьмисин.

Меним онда бибей туьсим шатланып,
Йылмаяды терездинъ коьзинде.
Енъил сагын ел уьстине атланып,
Елпилдейди куьнъирт коьктинъ шетинде...
1989 й.

Суьвrette: (онънан солга) М-А.Ханов,
Б.Куьлунчакова эм М.Коьжаев.

Журналисттинъ ойы

Сыйлы бизим газета окувшылары! Мен журналистлик йолында аьрекет эткенли 35 йылдан артык заман болады. Эм сол йыллар узагында оьзимди ана тил мен байланыстырып келемен. Олай дегеним, сизинъ коьплеринъиз аьруьв билетаган боларсыз, «Дагестан» ГТРК-сынынъ ногай редакциясында ана тилимизден радиосоьйлесуьвлерди эм «Шоьл тавысы» деп аталган телеберилисти юри-темен. Буйгуьн хабар онда тувыл. Мине тек туьнегуьнлерде мен 2017-нши йылдынъ 7-нши сентябринде «Шоьл тавысы» газетадынъ 5-нши бетинде баспаланган Яхья Кудайбердиевтинъ тил мен байланыслы макаласын тешкерип окыдым. Ол коьтеретаган маьселе дурыс эм оьзлерин ана тил мен байланыстырганларга бек пайдалы деп ойлайман. Неге десе, сонъгы заманларда тилимиздинъ соьнип бараятырганын сезбей болмаймыз. ...

Аьли мен коьтеретаган маьселе газетамыздынъ бетинде баспаланып шыгата-

ган макалаларда йиберилетаган бир-эки янъылыслар акында. Билмеймен, белки меним сосы ойым ман байланыслы макаламды газета куллыкшылары баспаламай коймага да боларлар... Ыхтыяр олардыкы. Айтаягым, мен бир-неше кере газетадынъ бас редакторы Эльмира Кожеева ман тел согып, газетадынъ бетинде йиберилетаган янъылыслар акында оьз ойым ман боьлистим. Мысал уьшин айтсам, «Ногайский район» МО-сынынъ деген соьз «Ногай район» муниципаллык туьзилисининъ деп коьшириледи. Экиншилей, глава района деген соьзди олар (газета) аькимбасы деп коьширедилер. Мага коьре ол дурыс тувыл. Менимше, район басы деп коьширилмеге керек. Оннан сонъ (приоритетли проектлер) онъайлы проектлер деп коьшириледи. Сосы макалалардынъ уьстинде куллык этетаган редакция куллыкшылары сав оьмирин газета ман байланыстырып келетаган ис йолдаслары ман маслагатласпага болмай ма экен? Сулыплы газе-

та куллыкшылары акында соьз бардырганда Магомет-Али Хановтынъ, Магомет Кожеевтинъ, олардынъ йолын алып келеятырган Г.Нурдиновадынъ, Н. Кожеевадынъ атларын эскермей болмайман. Бу ерде тагы да булай зат акында айтпасам, хабарым толы болмас деп ойлайман. Баьримизге де оьктемлик, «Аталыгым – Дагестан» деп аталып берилетаган телеберис. Сосы берилисти эфирден карамасам да, арада бир сайттан шыгарып карайман. Онынъ ызгы бир берилисинде Эльмира Кожеевадынъ йырав кызымыз Зульфия Аджигеримова ман эткен хабарласувын тынъладым. Эльмира Кожеева ана тилимизде аьруьв соьйлеп бажаратаган болса да, сосы хабарласувын тынълаганда уьйкен тамашага калдым. Онда ол Зульфия Аджигеримовага композиторлар ман байланыслы сорав бергенде, современный ногай аньшылар бар ма бизде деди. Бу ерде мен современный деген соьз акында айтпайман, (болса да оны аьлиги деген

соьз бен айтпага болаяк эди), а аньшылар деген соьзди айтаман. Мага коьре, аньшылар ол – охотники. Ога аньшылар деп айтпай, болмаганда анъ язатаганлар яде композиторлар деп айтпага керек эди.

Сыйлы Эльмира Юнус кызы, мага хаьтеринъ калмасын. Тек сондай янъылысларды коьргенде тыныш турып болмайман. Сага тел согып айтайым деп те ымтылган эдим, сонъында Аллам сабырлык бер деп коьйдим. Белки, эсинъе келер эди, аьне баьрин де билетагандай болып, Зафира басымды авыртып турады деп айтып коьрсынъ ма экен деген ой келди...

Аявлы газета окувшылары, телекаравшылар! Эгер дейим меним берилислеримде де терисликлер йиберилетаган болса, мага билдирсенъиз, бек разы болып калаяк эдим.

Зафира Магомедова,
«Дагестан» ГТРК-сынынъ журналисти.

Тилимизди тил бирликсизлигимиз соьндиреди

Йогарыда баспаланган хат янъыларда газетамыздынъ редакциясынынъ электронлы почтасына туьсти. Онынъ авторы – Дагестанда яшайтаган ногайымызга аьруьв белгили «Дагестан» ГТРК-сынынъ ногай тилинде радиосоьйлесуьвлерди эм «Шоьл тавысы» деген телеберуьвди юритуьвши Зафира Магомедова. Хатында ол оьз ойымды билди-ремен деп язады. Сол ок заманда З.Магомедова «неге десе сонъгы заманларда тилимиздинъ соьнип бараятырганын сезбей болмаймыз...», – деп те оькинишли куьрсинеди.

Оьрметли, Зафира Бекманбет кызы! Ызгы заманларда тилимиз соьнип бараятырган болса, сондай иске, сизинъ хатынъызга коьре, бизим газета ман бирге сиз оьзинъиз де куьнали боласыз. Кайтип деп тамашанъыз келеме? Соьйтип, неге десе ол заманда (сизге коьре) биз – республикалык газетасы, сиз – республикалык радио эм телевидение бу маьнели маьселе яктан тийисли куллык юритпеймиз деп саналамыз. Тап солай, не уьшин десенъиз биз де, сиз де халкымыздынъ яваплы маданият органлары бола турып, сизинъ ойынъызга коьре, тилди саклав, соны оьрлентуьв бойынша бир зат та этпегендей болып коьринемиз. Сизинъ теле-радиоберуьвлеринъизди биз билмеймиз, ама газетамыз 85 йылдан артык заман Ногай районы еринде ялгыз оьзи ал деп халкымыз арасында билимсизликти тайдырув, ногай балаларды ана тилинде окутув, адабият тилимиздинъ негизин туьзуьв, миллет адабиятымыздынъ табанын салув, ногай авторларынынъ биринши ятлавларын, хабарларын баспалап, оларга уьйкен адабиятка йол ашув, халк йыр-

ларын, такпакларын таралтув, тарихимизди, маданиятымызды халкка танытув ягыннан сизден мынъ кабатка артык ис эткен эм этип те келеди! Сизинъ телеберуьвинъиз бир 20 йыллар артта ашылган. Мунавдай ерде ясуьйкенлер мен ясы кишкейлер арасында токтастырылган йорыкты (субординацияды) тутув керек эди деп ойлаймыз. Болса да сиз соны мутып, радиодан бизим газета коьп янъылыслар йибере-ди деп билдирмеге алгасагансыз. Сав болынъыз, биз сизсиз не зат язатаганымызды, кайтип язатаганымызды билмегенмиз.

Экиншилей, сиз оьз телеберуьвлеринъизде соьйлегенде йиберетаган тил янъылысларынъызды биз коьптен бери эс-ленмиз. Тек биз сиздей болып соны халктынъ ортасына салмага шалыспаганмыз, неге десе сиз де биздей болып патшалык куллыгын толтырасыз. Дурысын айтсак, биз эм сиз халкымыздынъ эки керекли алаты, маданиятымыздынъ эки курыгы. Сол себептен радиодан соьйлегенше бизи мен бир маслагат сама этпеге керек эдинъиз.

Эндиги сиз айтатаган янъылысларга эс этейик. «Ногайский район» МО-сынынъ» деген соьзлер «Ногай районы» муниципаллык туьзилиси» экенин биз аьруьв билемиз. Басында биз соьйтип те язатаган эдик. Тек бу соьзлер коьп ягыннан ямагат-политикалык терминлери, оькимет эм ерли самоуправление власть органлары ман байланыслы болганнан себеп, газетамыздынъ редколлегиясы власть органларынынъ тилеклерине рас барып, бу соьзлерди орыс тилинде калдырган. Баскалай, бирер ердеслеримиз, сиз айтканлай ногайша окуп, орысша аньла-

майтаган болса, баска бир кесе-ги орысша окуп, ногайша аньла-майды.

Уьшиншилей, «аькимбас» деген кабатлы соьз. Бу соьз де баслапкы йылларда газетамызда «бас» деп язылып юрди. Муннан 5-6 йыллардынъ артында редколлегиямыз оьз йыйынында «бас» деген соьз орынына «аькимбас» деп язбага токтасты, неге десе район яде республикадынъ етек-шиси олар район эм республикадынъ аькимлери уьстинде турган басшылар боладылар. Бу соьзимизде тил эм адабият ягыннан бир янъылыс та йок.

Доьртиншилей, сиз, сыйлы Зафира Бекманбет кызы, «приоритетли проектлер» деген соьз байланысын (словосочетаниеди) «онъайлы проектлер» деп коьп-коьз коьре дурыс коьширмейсиз. «Приоритетли проектлер» деген соьздинъ маьнеси соьзлик

«Шоьл тавысы» республикалык газетасынынъ редколлегиясы.

Аявлы Зафира Бекманбет кызы!

«Аталыгым – Дагестан» телеберуьвимиз Дагестан Республикасынынъ Аькимбасы Р.Абдулатиповтынъ гранты бойынша аьр ай сайын шыгады. Ол зат бизим ногай халкымыз уьшин уьйкен куьез деп ойлаймыз, неге десе аьр бир телеберуьвимиз бурынгы ногай йырларына, халкымыздынъ адабиятына, маданиятына, саниятына багысланады.

Бу йылдынъ увьит айыннан алып шыгатаган телеберуьвимиз акында Россиядынъ туьрли муьйислеринде, шет эллерде яшайтаган ногайлары оьзлерининъ ийги ой-ниетлерин айттылар.

Зафира Бекманбет кызы, сиз коьп йыллар бойы телерадио тармагында куллык этип келе-сиз. Халкымыз уьшин этилетаган исимиз бойынша оьз ойынъыз бан сиз де боьлисерсиз деп караган эдик, неге десе сиз сол тармакта аз куллык этпейсиз. Биз билип сулып йыллар ман бирге келеди. Сога коьре, ис сулыбынъыз да бай, сизге уьйренмеге де, коьрмеге де насихатшылар бар. Суьйинишимизди бирге бизи мен боьлисип, кемшиликлеримизди коьрсетип, янъылыслары-

бойынша «энь де маьнели, маьне яктан алды сырада турган» дегенди аньлатады. Ынанма-санъыз, орыс тилиндеги аньлат-па соьзликлерди ашып каранъыз. Бу соьзлерди ДР Аькимбасы Рамазан Абдулатипов республика проектлери арасында ол оьзи киргисткен проектлер энь алды йолды алады, олардынъ шеши-луьви халкка айлак та бек керек-ли деген маьнеде кулланган. Шексинетаган болсанъыз, оьзиннен соранъыз. Биз де онынъ оьрленуьвге алынган ымтылысы халкка аньламлы ашык болсын деп «приоритетли оьрленуьв проектлери» деп язамыз. Дурыс, биз бу соьзлерди «энь де маьнели про-ектлер» деп коьширмеге де боламыз, ама редколлегиямыз «приоритетли проектлер» деп калдырмага токтасты. Сонынъ маьнеси йок тувыл. Ол республикамыз-да аьлиги заманда яшавга шыга-

рылып турган проектлер акында соьз баратаганы окувшыга сонда ок аньламлы болсын деген мен байланыслы, неге десе яшавымызда коьп проектлер бар.

Дурыс, бизим куллыгымызда да шешилмеген соравлар, кемшиликлер йок тувыл. «Минсиз бир Алла» деген ногайымыз. Янъылыслар сийрек болса да тап орталык газеталардынъ, орталык телевидениединъ оьзлеринде де болып кетедилер. Аьли де ана тилимизде кайбир соьзлери-миздинъ дурыс язылувы, кулла-нувы акында айтылган аьлим-лердинъ оьзлерининъ араларын-да да тил бирлик йок усайды. Бу ягыннан бир-биримизди шукуп эл алдында эрши болганнан эсе, ортак бир ногай язувшыларынынъ, журналистлерининъ форумын оьткерсек дурыс болар эди. Ойласып, бир тилге келге-нимиз аьруьв.

мызды туьзетип, телеберуьвлеримизге насихатшы болганынъызды куьткен эдик, ама сиз коьз астыннан, телеберуьвининъ юритуьвшиси бир орыс соьз косар ма экен деп, карап турган болаяксыз?

«Аньшылар» деген соьзди де Н.Баскаковтынъ орысша-ногайша соьзлигиннен излеп таппага болаяксыз, ама мен орыс тилинде композитор деп айткан болсам, сиз сол соьзге де каныкпага себеп излеек эдинъиз.

Зафира Бекманбет кызы, «Ногай Эл» радиосыннан да бизди ыршыгатлаганынъыз уьшин савбол айтамыз.

Биз аз санлы миллетлер санына киремиз. Бир-биримизди СМИ тармагында (газета яде радио болсын) кирлемеге, бетлемеге шалыссак, Дагестан Республикасынынъ власть ваькиллерине тувыл, бир-биримизге де таяв болмакпыз.

Сизге уьйкен уьстинликлер йорайман.
Эльмира Кожеева,
«Аталыгым – Дагестан» телеберуьвининъ авторы эм редакторы.

ЕРЛИ САМОУПРАВЛЕНИЕ

РЕШЕНИЕ № 14		
14-ая СЕССИЯ ДЕПУТАТОВ СЕЛЬСКОГО СОБРАНИЯ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ		
«СЕЛЬСОВЕТ ОРТАТЮБИНСКИЙ» НОГАЙСКОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН		
5 сентября		2017 г.
О внесении изменении в бюджет по видам классификации по МО СП «сельсовет Ортатюбинский»	«сельсовет Ортатюбинский»	статьям расходов бюджетной классификации
Заслушав обсудив представленную справку № 89 от 26.07.2017 г. об изменении сводной бюджетной росписи местного бюджета и лимитов бюджетных обязательств на 2017 год сессия депутатов сельского собрания МО СП	РЕШИЛА:	КБК Доход 001 2024 0014100000 151 1225944-00 КБК Расход 001 0409 1530020760 243 1225944-00
Председатель Собрания МО СП «сельсовет Ортатюбинский»	57.Внести изменения в доходную часть бюджета и в расходную часть бюджета по главам, разделам, подразделам и	58. Опубликовать (обнародовать) настоящее решение в общественно-политической газете «Голос степи».
	З.М.Отегенов	

УТОЧНЕННЫЙ БЮДЖЕТ (РАСХОДЫ) 2017 год АДМИНИСТРАЦИИ МО СП «СЕЛЬСОВЕТ ОРТАТЮБИНСКИЙ» НОГАЙСКОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН						
Документ,учреждение	Вед.	Разд.	Ц.ст	Расх.	КОСГУ	Сумма на 2017 год
Заработная плата	001	0104	8830020000	121	211	536340,00
Прочие выплаты	001	0104	8830020000	122	212	1000,00
Начисление на выплаты по оплате труда	001	0104	8830020000	129	213	161975,00
Прочие работы, услуги	001	0104	8830020000	244	226	406224,00
Прочие расходы	001	0104	8830020000	244	290	19000,00
Увеличение стоимости материальных запасов	001	0104	8830020000	244	340	50000,00
Прочие расходы	001	0111	9990020670	870	290	30000,00
Заработная плата	001	0113	9980021010	111	211	277368,00
Прочие выплаты	001	0113	9980021010	122	212	1000,00
Начисление на выплаты по оплате труда	001	0113	9980021010	119	213	83765,00
Прочие работы, услуги	001	0113	9980021010	244	226	29000,00
Увеличение стоимости материальных запасов	001	0113	9980021010	244	340	30000,00
Заработная плата	001	0203	2610160020	121	211	90630,00
Начисление на выплаты по оплате труда	001	0203	2610160020	129	213	27370,00
Прочие работы, услуги	001	0412	9980020000	244	226	100000,00
Коммунальные услуги	001	0503	9996000100	244	223	80000,00
Работы, услуги по содержанию имущества	001	0503	9996000200	244	225	50000,00
Транспортные услуги	001	0503	9996000300	244	222	20000,00
Прочие работы, услуги	001	0503	9996000300	244	226	39000,00
Увеличение стоимости основных средств	001	0503	9996000300	244	310	30000,00
Увеличение стоимости материальных запасов	001	0503	9996000300	244	340	303220,90
Прочие расходы	001	0503	9996000300	851	290	10000,00
Прочие расходы	001	0503	9996000300	852	290	10000,00
Прочие расходы	001	0503	9996000300	853	290	10000,00
Заработная плата	001	0801	2020200590	111	211	403824,00
Начисление на выплаты по оплате труда	001	0801	2020200590	119	213	121955,00
Прочие расходы	001	0801	2020200590	244	290	50000,00
Увеличение стоимости материальных запасов	001	0801	2020200590	244	340	20000,00
Дорожный фонд	001	0409	1530020760	243	225	1225944,00
Прочие расходы	001	1102	9995120000	244	290	20000,00
Увеличение стоимости материальных запасов	001	1102	9995120000	244	340	30000,00
Итого						4267615,90
Глава администрации МО СП «сельсовет Ортатюбинский»			З.М.Отегенов			

УТОЧНЕННЫЙ БЮДЖЕТ ПО ДОХОДАМ НА 2017 ГОД АДМИНИСТРАЦИИ МО СП «СЕЛЬСОВЕТ ОРТАТЮБИНСКИЙ»			Приложение № 1 к решению сессии № 14 от 05.09.2017г	Администрация МО СП «сельсовет Ортатюбинский» извещает о продаже через аукцион следующих земельных участков для ИЖС и ЛПХ площадью 1500 кв.м. каждый: лот № 01 - по улице Курманалиева № 27 лот № 02 - по улице Курманалиева № 29 лот № 03 - по улице Кадрии № 51 лот № 04 - по улице Кадрии № 73 лот № 05 - по улице Садовая № 20 лот № 06 - по улице Садовая № 22 лот № 07 - по улице Садовая № 24 лот № 08 - по улице Советская № 11 лот № 09 - по улице Советская № 13 Сроки: время и порядок предостав- ления заявок в течение месяца со дня выхода газеты по адресу организатора торгов. Место и дата проведения: с.Орта- тюбе, ул.Советская д.1 администрация МО СП «сельсовет Ортатюбинский». Конкурс проводится на 31 день с момента публикации (если 31 выходной, то в следующий рабочий день). Время проведения - в 10 часов. Ответственный исполнитель Нурманбетов И.И.
ДОКУМЕНТ,УЧРЕЖДЕНИЕ	КБК	СУММА		
НАЛОГ НА ДОХОДЫ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ	00110102021011000110	32000.00		
ЕДИНЫЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ НАЛОГ	00110503010011000110	52000.00		
НАЛОГ НА ИМУЩЕСТВО	00110601030101000110	70000.00		
ЗЕМЕЛЬНЫЙ НАЛОГ, ВЗИМАЕМЫЙ ПО СТАВКЕ, ПРИМЕНЯЕМЫЙ К ОБЪЕКТУ НАЛОГООБЛАЖЕНИЯ, РАСПОЛОЖЕННОМУ В ГРАНИЦАХ ПОСЕЛЕНИЯ	00110606013101000110	110000.00		
ПРОЧИЕ НЕНАЛОГОВЫЕ ДОХОДЫ	00111705050100000180	50000.00		
АРЕНДНАЯ ПЛАТА ЗА ЗЕМЛИ, НАХОДЯЩИЕСЯ В СОБСТВЕННОСТИ ПОСЕЛЕНИЙ	00111105025100000120	2134000.0		
ИТОГО СОБСТВЕННЫХ НАЛОГОВ		2448000.00		
ДОТАЦИИ БЮДЖЕТАМ ПОСЕЛЕНИЙ НА ВЫРАВНИВАНИЕ БЮДЖЕТНОЙ ОБЕСПЕЧЕННОСТИ	00120201001100000151	392640.00		
СУБВЕНЦИЯ БЮДЖЕТАМ ПОСЕЛЕНИЙ НА ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ПЕРВИЧНОГО УЧЕТА НА ТЕРРИТОРИИ, ГДЕ ОТСУТСТВУЮТ ВОЕННЫЕ КОМИССАРИАТЫ	00120201001100000151	118000.00		
МЕЖБЮДЖЕТНЫЕ ТРАНСФЕРТЫ, ПЕРЕДАВАЕМЫЕ БЮДЖЕТАМ СЕЛЬСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ ИЗ БЮДЖЕТОВ МУНИЦИПАЛЬНЫХ РАЙОНОВ НА ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ ЧАСТИ ПОЛНОМОЧИЙ ПО РЕШЕНИЮ ВОПРОСОВ МЕСТНОГО ЗНАЧЕНИЯ В СООТВЕТСТВИИ С ЗАКЛЮЧЕННЫМИ СОГЛАШЕНИЯМИ	00120240014100000151	1225944.00		
Остаток на 01.01.2017 г.		83031.90		
Итого:		4267615.90		
Глава администрации МО СП «сельсовет Ортатюбинский» Ногайского района РД			З.М.Отегенов	

21-нши СЕНТЯБРЬ – Х.А.ЛУКМАНОВ ТУВГАНЛЫ 95 ЙЫЛ

Яшавдынъ алды сырасында эди

Эс. Аьдемге оьрдеги Кудайдан йиберилен аьлемет заттынъ куьши бизим юреклерде халкымыздынъ ийги талаплы йигит увылларын сакламага амал береди. Солардынъ коьбисининъ ер юзиндеги оьмири эндигиси уьзилгенине де карамастан. Оларга разы халкы, тувган ери аьр бирисининъ яшавын, айткан соьзин, эткен исин алал эстелик кебинде дайымлыкка саклайды эм заман-заманы ман сый этип оларды эскереди.

«Дуныядан тайганда да, биз сизинъ уллы наьсибинъиздинъ бир кесегинде яшаякпыз, неге десе биз сога оьз яшавымызды бергенмиз», – деген атаклы публицист Юлиус Фучик. Бу соьзлер толы кепте шынты гражданин, окутувшы, аьскерши, журналист, спортсмен, яслардынъ насихатшысы Хайрудин Аджидаирович Лукмановтай аьдемлерге тийисли. Ол ушыны ман да эндигиси халкынынъ аьлиги куьнинде яшайды. Дурысында да, Х.Лукманов оьзининъ яшавын энъ ызгы куьнине дейим Тувган Эли, районы, халкы уьшин берген.

Хайрудин Аджидаирович ногай халкынынъ ярыкландырувшысы, онынъ авызлама яратувшылыгын йюювшы, уллы окутувшы Абдул-Хамид Шаршенбиевич Джанибековтынъ энъ талаплы окувшыларынынъ бириси болган. Ол зат онынъ савлайы алдындагы яшавына айырым ярыгын септи, йолын онълады. Сол тараптагы заманлар да, неге десе сондай эди: элимиздеги билимсизликти тайдырув бойынша партия эм патшалыгымыз юриткен уйкен ислер Ногай шоьллигиндеги авылларга яньы етип турган эди. А-Х.Джанибеков ол затка уйкен маьне берген. Ол эм Муса Курманалиев сол йылларда биринши ногай интеллигенциясын туьзип баслайдылар. Сол биринши туьзилетаган интеллигентлер сырасында Х.Лукманов оьзине тийисли орынды алган. Ол 1940-ншы йылдынъ июль айында Кизлярдагы 6 айлык орыс тили бойынша окутувшы-



лар курсларын кутарып, Коясыл авыл орта школасында оьзининъ ис йолын баслаган. Билимли зейинли ногай яс оьзин сол йылларда ок коьрсетип баслагына шек йок эди, ама анъсыздан эл яшавын бузган Уллы Аталык согысы онынъ эм ол замандагы яслардынъ йолларын да кесек заманга бузды.

Давдынъ экинши куьнинде ок Коясыл авылында уйкен митинг болган. Сонда район комсомолшылары эм яслары атыннан Хайрудин Аджидаирович шыгып соьйлеген. «...Бизим суьйикли Тувган Элимиз уьстинде бек авыр кавыфлык энген. Савыт-садак пан бурнына дейим ясанган каарлы душпан совет халкына карсы каты согысты баслаган... Бизим аьр биримиздинъ орынымыз онда, согыстынъ алды ягында эм мен райвоенкоматына мени фронтка йибергенди тилеймен», – деген Х.Лукманов. Ол сол куьн айткан

соьзлерине яшавынынъ ызгы саьатине дейим алал болып калды. Сав оьмири узагында Хайрудин Аджидаирович фронтта да, оннан сонъ да яшавдынъ энъ де алды, кайнаган ерлеринде болып келди.

Ол 1944-нши йылдагы Совет Белоруссия ерлерин гитлершилерден босатувга каратылган «Багратион» согыс операциясынынъ белсенли катнасувшысы. Дав йоллары ман Польша, Венгрия, Румыния, Австрия, Германия ерлери мен оьтип, Чехословакияда согысты биткен. «Кызыл Юлдыз» ордени, коьп согыс медальлери эм СССР Оьр Бас Командующийи И.В.Сталиннинъ 10 кере Разылык хатлары ман савгаланган.

Согыстан сонъгы йылларда Х.Лукманов Коясыл, оннан сонъ Ногай районынынъ комсомол, партия куллыкларында уйкен яваплык эм белсенлик коьрсеткен. Ол 1951-нши йылда Даге-

стан область партия школасын, 1961-нши йылда Саратов патшалык университетининъ тарих факультетин йогары уьстинлик пен окып кутарган.

Оьзининъ баьри яшавын Х.Лукманов яс несиллерди тербиялавга берген. Ол Карагас, Нариман, Терекли-Мектеб авыл школаларынынъ директоры, 1973-нши йылдан алып 1985-нши йылга дейим Ногай районынынъ «Билим» ямагатынынъ правленийсининъ яваплы секретари болып куллык эткен. Сол йылларда ол район ис коллективлеринде лекция аьрекетин ийгилендирув уьшин коьп кыйынын салган. Бу аьрекетин мен ол район ямагатында уйкен сый-абырай казанган, онынъ аьр бир аьдемнинъ ян-коьнъилине етип соьйлеви, терен билими эм аьлемет таза ашык эси онынъ лекциясын бир кере сама тынълаганларды тамашага калдырган. Лекция окув ягыннан ога тенъ аьдем районда болмаган! Мен яшавымда тек бир кере, 1979-ншы йыл язлыкта, школа окувшысы, Хайрудин Аджидаировичтинъ халклар ара аьллери акында бир лекция-обзорын тынълаганман. Сол лекция уьшин, бизди, 9-ншы классларды бирге костылар. Етпистен артык окувшылар олтырган аудитория тып-тынык болып, онынъ аьр бир соьзин йибермей, оннан коьзин айырмай тынълаганы эсимде. Лекциясын ол оқымады, ол соны класс алдында турып оьз соьзлери мен ашык берк салынган давысы ман хабарлады. Керек ерлерде тийисли санларды эм аргументлерди, атаклы аьдемлердинъ соьзлерин бир шпаргалка, неге карамай яттан келтирип турды. Оьзининъ лекциясына деп аькелген кагытларын столга салса да, оларга бурылып та карамады. Сон-

дай лекторды мен оннан сонъгы яшавымда коьрмедим демеге де боламан. Йогары окув ошагында бизге лекциялар окыган преподавательлер окыткан кагытларыннан бир кесекке айырылса да, сонъында соларга кайтып келетаган эдилер...

Хайрудин Аджидаирович оьз яшавы, терен билими, аьлемет интеллекти, йогары аьдемшилиги мен халк арасында сондай да уйкен сый эм шынты халк суьйимлигин казанган аьдем эди. Ол яшап турган заманда район яшавшылары уьшин Х.Лукмановка тенъ аьдемлерди бармак пан санамага болгандыр. Соны ман бирге ол уйкен ямагат куллыгын юриткен. Район Ветеранлар советининъ председатели, район военкомиссарынынъ ямагат орынбасары, район Футбол федерациясынынъ председатели, «Урожай» ДСО советининъ эм ДОСААФ райкомынынъ агзасы эди.

Х.Лукманов ян косагы Роза Зиявовна ман ети балады тербиялап оьстиргенлер эм олардынъ баьрине де йогары билим бергенлер. Аьелинде Хайрудин Аджидаировичтинъ киргисткен яшав аьдет принциплерин эм идеалларын йогары тутадылар эм толтырадылар. Быйыл 30-ншы сентябрьде Лукмановлардынъ аьели атасына багысланган аьдетли футбол ойыны бойынша регионлар ара турнирди 27-нши кере оьткермеге аьзирленеди.

Х.Лукмановтай аьдемлер акында язувга бир макала аз, ондай аьдемлер акында сав китап, фильм аьзирлемеге тийисли. Сол себептен яшавда кимнен уьлги алайым деген яс аьдеме мен Хайрудин Аджидаирович Лукмановтынъ яшавыннан ал дер эдим.

М.ЮНУСОВ.

ДАГЕСТАН – ОЛ...

Уллы шоьлим, Каспий тенъизи эм салдарлы тавларым

Дагестан Россия элининъ ишине киретаган болса да, оьз алдына айырым эл деп айтпага боламыз. Бизим оьзимизге келисли аьдетлеримиз, тутылатан йорыкларымыз да бар.

«Дагестан» туьрк тилинен «Даг» – тав, «стан» – эл деп коьшириледи, солай болганда, бу соьз тав эли болады, ама онынъ туьзисине Ногай шоьли киргистилген. Соннан бери Дагестаннынъ ерлерининъ тек 56 проценти тавлар боладылар, калган 44 проценти – туьзлик. Бу ерде бизим Кадриядынъ «Тав баслана данъылдан» деген ятлавы эсима туьсип, акыйкатлыгын анълайман...

Дагестан Республика-

сы коьп миллетли ер. Мунда бир неше онлаган миллетли халклар тыпаклыкта, татымлыкта яшайдылар. Сол тыпаклыкта биз республикамыздынъ оьрленуь тарихинде де коьремиз. Сол шаклы туьрли миллетли халклардынъ оьз тиллери де, кыйынлыкларга, тил мен байланыслы маьселелерге карамастан, сакланадылар эм соны йой-маска аз куллыклар этилмедилер. Олар туьрли тиллерде соьйлеселер де, баьрининъ де ниетлери бир – республикада тынышлыкты саклав. Ортаг катнасув тили – орыс тил. Туьрли миллетлердинъ ваькиллериннен туьзилген аьеллер де аз туьыл.

Биз оьзимиздинъ язувшыларымыз бан, шаирлери-



миз бен, йыравшыларымыз бан, йыравларымыз бан... бек оьктемсиймиз. Аьр бириси оьз алдына алтыннынъ бир кесеги болып, тек республикадынъ туьыл, Россиядынъ да оьсуьвине косымын эткен. Аьр бир рос-

сияншыдынъ эсине Дагестан деген соьзди эситкенлей ок, Кубачидинъ ез савыт-савраны, Дербенттинъ эм Табасараннынъ калшелери, элбетте, дагестан коньяклары келмей болмайды.

Каспий тенъизи. Ким

бу тенъиздинъ сувына туьспеген. Сол яктарда туьypoьскен шаирлердинъ аьр бирисинде Каспий тенъизине, салдарлы тавларына багысланган ятлавлары да бар. Бир нешевлери тенъизге тенълестирувлер де

этедилер. Соны ак сакаллы акыллы атайлар ман да тенълестиреди...

Шоьллик! Бу айырым соьз, неге десе бизге бек ювык. Янымызга бек якын ер. Биз шоьлде туьypoьскенмиз. Ава аьллери тав яктар ман тенълестиргенде каты болса да, биз кайда болсак та, асыгыслы, юрек телезувимиз бен кайтамыз. Аллы ясыл шоьллим, язлыкта – коьзди сукланткан боьригоьзлер, язда – мыс коькыган юван...

Шоьллик, тавлар эм тенъиз – баьриси де оьз алдына бир аьлемет. Аьр бириси айырым эстелик. Баьриси косылып, татым, коьп миллетли Дагестан.

Г. САГИНДИКОВА.

ДЕРИС

«Келеекке ымтылган Россия»



Россия – бизим суыйикли тувган элимиз. Онынъ шет-кырыйсыз орманлары, тенгизлери, кырлары калай янга якын эм асырет! Кайдай октемлик сезими бийлейди бизди элимиздинъ вакиллерининъ устинликлери акында эситкен аьсерде! Кайсымыздынъ да борышы – балаларда патриотлык сезимин тербиялав, олардынъ коьз алдында элимиздинъ сыйын оьстируув, элимиздинъ онъайлыгы уьшин куьш салмага тийисли экенин аньлатув. Сосын дай мырат пан А.Джанибеков атындагы школасынынъ тарих дерисининъ окытувшысы Сабина Юнусовна Атюгеева 5 «б» класс пан «Келеекке ымтылган Россия» деген темага класс сабатын озгарды. Деристе конакта баслангыш класслардынъ окытувшысы Диана Рашидовна Ахмедова конакта болды.

Бас деп окытувшы балаларга уллы элимиз Россиядынъ, мунда кайдай туьрли халклар яшайтаганы, сосы халклар элимизге яв шапкынлык эткенде биргелесип оны коршалаганлары, белгили аьдемле-

ри акында кызыклы хабарлады. Хабарлав бойынша ол окувшыларга туьрли сораулар берди эм оларга толы яваплар алды. Балалардынъ оьз элиннен тура билимлери ийги эди. Сонъ окувшылар Россия гимнин йырладылар.

Солай ок Сабина Юнусовна элимиздинъ оьрленуьви уьшин кайдай ислер этпеге керек деген балаларды ойландырган сораулары ман деристи сорау-явап аьлде бардырды. Балалар оьз элиннен баска эллерге ислемерге бармаягын, эли уьшин колыннан келген баьри затгы, бас деп ийги окымага деген борышын толтырмага шалысаякларын айттылар. Окувшылардынъ элине каратылган сезими окытувшыларын сукландырмай болмады.

Окытувшы дерис бойынша оьз алдына салган баьри мыратларды толтырды. «Келеекке ымтылган Россия» деген темага багысланган класс сабаты кызыклы аьлде эм балаларга пайдалы оьтти.

Н.КОЖАЕВА.

Суьвретте: дерис мезгили.

СПОРТ

Ойын кызыклы оьтти



15-нши сентябрьде Ногай районынынъ Терекли-Мектеб авылынъ орталык стадионында Дагестан халкларынынъ бирлик куьнине багысланып, футбол ойыны уйгынланып оьтти. Ойын Ногай районы бойынша «Газпром межрегионгаз Махачкала» ООО Ногай район филиалынынъ етекшиси М.Караев эм Ногай районы

бойынша ДСК подстанция етекшиси Р.Муслимовтынъ аьрекет этуьви мен уйгынланган эди.

Ойын командалары кызыклы ойнадылар. Ярыстынъ тамамында «Газпром межрегионгаз Махачкала» ООО Ногай район филиалынынъ куллыкшыларыннан туьзилген командасы енъуьвши болып шыкты. Енъуьвши коман-

дасына, ойыннынъ белсенли катнасувшыларына савга эм ойын кубогы тапшырылды.

Ярыс, тек бир кере уйгынланып калмай, келекте де аьдетке кирип озгарылып, спорттынъ футбол кебин суьювшилерин суьйиндирмеге амал бола-як.

Суьвретте: ярыс катнасувшылары.

Карашай-Шеркеш Республикасынынъ Учкеекен авыл яшавшысы

Амина Зубарбековна Джатдоевады

27-нши сентябрьде 10 ясына толуву ман

Тувган куьнинъ кардай таза,
Язлык куьндей саввлели.
Коьп айтылсын сол куьн сага,
Ийги созлер бек йылы.
Шешекейлер эм йоравлар,
Кушагынъа сыймасын.
Занъытрасын сол куьн йырлар,
Юзинънен куьлки таймасын!

Нагашатасы Сейдахмет, энеси Марзиет.

Калинин авыл яшавшысы

Рашида Арслановна Арслановады

21-нши сентябрьде 9 ясына толуву ман

Рашидамыз-кызымыз,
Ийгилик сага йорайык.
Узак янсын юлдызынъ
Шешекейге орайык.
Кудай сага наьсипти
Мол оьлшемде явдырсын!
Бактылы болсын яшавынъ
Атынъды сенинъ айттырсын!

Тетеси Байрав, атасы Арслан, анасы Зульфия, кишкей атасы Темирлан, акасы Руслан, кешеклери Саида, Аня, акасы Арслан, бебелери Рашид, Юсуф, Радима.

ЯШАВШЫЛАР ЭСИНЕ

От туьсуьвге карсы шаралар

Дагестан Республикасы бойынша Россия МЧС-нынъ бас управленияси 2017-нши йылдынъ 15-нши сентябринен алып 31-нши октябрине дейим «Савлык саклав эм социаллык коршалав» деп атап, отка карсы турув профилактикалык операциясын озгарадылар.

Операциядынъ бас мырады эм борышлары: аьр бир эмленуьв эм социаллык учреждениелеринде кавыфсызлыкты канагатлав, сол учреждениелерде куллык этетаганларды да кавыфлы аьлдерден кай-

тип шыкпага болатанларын аньлатув.

Операция ишинде от туьсуьвге карсы коьп шаралар озгарыладылар, тергелетаган объектлерде карсы болган тийиссизликлерди табадылар эм солардынъ алдылары шалынады.

Бу шаралар озган шакларда бек уйкен маьне тергелетаган объектлерде от туьскенди билдиретаган автоматлы тармаклардынъ, отты тымдыратаган алатлардынъ барлыгына эм сондай аьлге калганда, меканнан шыкпага болатан эсиклер-

динъ барлыгына эм санына берилеет.

Солай ок, тергелетаган учреждениелердинъ азбарларында да сувдынъ барлыгын эм электроалатлардынъ аьллери де тергелеек.

От туьскендей болса, 112, 01 номерли телефонларга тел согынъыз.

Южно-Сухокумск каласы, Тарумов эм Ногай районлары бойынша 7-нши номерли тергев аьрекетининъ эм алдын шалув исининъ боьлиги.

Билдируьв

Орта-Тобье авыл орта школасы ман 2008-нши йыл 11 классты кутарганы акында Далгат Алибекович Апшиковтынъ атына берилген 05 АА 4036116 номерли аттестат куьшиннен тайган деп эсапланады.

А.Ш.Джанибеков атындагы Терекли-Мектеб авыл орта школасынынъ коллективи Савкатовлардынъ аьлине

Секерхан Джуманбетовна Савкатовадынъ

топырак болуву ман байланыста авыр кайгысын боьлиседи, баьри кардаш-тувганларына бассавлык йорайды.

«ШОБЛ ТАВЫСЫ»
(ГОЛОС СТЕПИ)

(+6)

ТОКТАСТЫРУВШЫ:
Дагестан Республикасынынъ Баспа эм информация министрствосы.
Бас редактордынъ орынына
ХАНОВ М.А.Ю.

Дагестан Республикасы бойынша Байланыс информациялык технологиялар эм коьлем коммуникациялар тармагында тергев салув бойынша Федераллык служба управлениясинде регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИИ №ТУ 05-00359 (12 декабрь 2016 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтаслары редакциядыкы ман келиспеске боладылар. Авторлар аьылмалары уьшин яваплылар. ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.

Баспалавга кол басылуьв заманы – 17 саватте. Баспалавга кол басылган – 16 саватте.

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район, с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru

Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)

Телефоны:
Общий отдел – 21-4-71
Индекс – 51365

Газета выходит 52 раза в году.
Тираж – 3000 экз.
Цена – 5 рублей.
Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.

Газета отпечатана в типографии ГАОУ РД «ИД «Дагестан» по адресу: 367018, ДР, г.Махачкала, Проспект Петра 1, 61.